

Thomas Paine'in Cumhuriyetçi Politik Kuruluşu

Özlem Ünlü*

* Dr. Öğr. Üyesi / Asst. Prof.

Selçuk Üniversitesi, Edebiyat

Fakültesi, Felsefe Bölümü /

Selçuk University, Faculty of

Letters, Philosophy

Department

ozlmunlu@gmail.com

Konya / TÜRKİYE

Gönderim / Received:

15 Eylül 2024

Kabul / Accepted:

26 Nisan 2025

Alan Editörü / Field

Editor: Ülfe Dağ

Öz

Modern politikayı tanımlayan ve on dokuzuncu yüzyılda zemin kazanacak olan, ulusal çoğunluğun politik iktidara katılması Amerikan Bağımsızlık Savaşı ve Fransız Devrimi olmak üzere iki politik devrim etrafında gerçekleşmiştir. Thomas Paine, ilk yıllarından itibaren bu demokrasi hareketlerini monarşiye karşı cumhuriyetçilik düşüncesini geliştirerek hem teoride hem pratikte desteklemiş politik bir aktördür. Bu çalışmanın amacı, ilkin Paine'in cumhuriyetçi politik kuruluşunu monarşi ile hak üzerinden kurduğu karşıtlık içinde anlamaktır. Bunun için Paine'in, çağdaşları Edmund Burke ve Emmanuel Joseph Sieyès ile girdiği polemiklere başvurulacaktır. İkinci olarak, Paine'in 1791-1792 tarihli *İnsan Hakları* eserinde formüle ettiği cumhuriyetçilikle, 1776 tarihli *Sağduyu* metninde savunduğu cumhuriyetçilik düşüncesinin gelişimini takip etmektir. Paine'in *Sağduyu* eserinde ortaya koyduğu üç çekirdek cumhuriyetçi ilke sırasıyla, monarşi karşıtlığı, Aydınlanmacı akılcılık ve ılımlı bir refahın cumhuriyetin vaatlerinden birisi olması gerektiğidir. Paine'in Fransız Devrimi üzerine düşünceleri geliştikçe bu ilkeler dönüşür ve belirlenim kazanır. *İnsan Hakları* Paine'in cumhuriyeti hem politik kuruluşun kendisi hem hükümet biçimi olarak formüle ettiği, böylelikle cumhuriyetçi geleneğe yaptığı özgün katkıyı sunduğu çalışma olarak öne çıkar. İster anayasa ve hükümet ister yasama ve yürütme ister yasama ve yargı arasında olsun, tüm bu politik ikiliklerde cumhuriyetçi politik kuruluşun esas fikri uygulamayı, yani yürütmeyi düzenlemektir.

Anahtar Kelimeler: Thomas Paine, politik kuruluş, cumhuriyetçilik, monarşi, ticaret.

Thomas Paine's Republican Constitution

Abstract

The participation of the national majority in politics, which defines modern politics and would gain ground in the nineteenth century, occurred around two political revolutions, namely American War of Independence and French Revolution. Thomas Paine was a political actor who supported these democratic movements both in theory and in practice by developing the idea of republicanism against monarchy from the very beginning of the revolutions. The aim of this study is, first, to understand Paine's republican constitution in terms of the opposition he establishes with monarchy on the basis of right. For this purpose, Paine's polemics with his contemporaries Edmund Burke and Emmanuel Joseph Sieyès will be appealed. Secondly, it follows the development of Paine's republicanism from his 1776 *Common Sense* to 1791-1792 work *Rights of Man*. The three core republican principles that Paine puts forward in *Common Sense* are, respectively, categorical opposition to monarchy, Enlightenment

rationalism, and moderate prosperity as one of the promises of any republic. As Paine's thoughts on French Revolution developed, these principles get transformed and becomes determined. Finally, *Rights of Man* stands out as Paine's masterpiece in which he formulated republic as both political constitution and regime, thus presenting his original contribution to the republican tradition. Whether between constitution and government, legislation and executive, or legislation and judiciary, the fundamental idea of the republican constitution in all these political dualities is to regulate the executive, that is the implementation.

Keywords: Thomas Paine, constitution, republicanism, monarchy, commerce.

GİRİŞ

Fransız Devrimi ve Amerikan Bağımsızlık Savaşı olmak üzere, rejimin monarşiden cumhuriyete ancak genel bir ayaklanmayla değişeceği düşüncesiyle şekillenmiş iki büyük devrim 18. yüzyıldan sonraki politik gidişatı kökten değiştirmiştir. 18. yüzyılın sonunda biri Kuzey Amerika'da Lexington'da, diğeri Fransa-Bastille'de olmak üzere iki büyük politik kriz Thomas Paine'in (1737-1809) politik düşüncesini büyük ölçüde şekillendirir. Patriarkal monarşiler ve aristokrasiler tarafından yönetilen milyonlar, iki büyük politik devrimle bu rejimlerin artık gayri meşru olduğuna ikna olacak ve demokrasilere, evrensel insan haklarına ve aktif bir halk fikrine giden yolu açacaktır. İşte cumhuriyetçiliğin 18. yüzyılın sonundaki radikal ve devrimci karakterine paralel girişimcileri ve savunucuları olmuştur. Bunlar arasında öne çıkan İngiliz politik figür Paine'in bu iki devrimle ilişkisi karşılıklıdır; bunlar bir yandan Paine'in politik düşüncesini şekillendirirken, diğeryandan Paine de devrimleri yükseltir. Paine'in çağdaşı ve karşıtı Edmund Burke'e göre "Yurttaş Paine" in "bir öğreti ve kuramsal dogma Devrimi" olan Fransız Devrimi'ne katkısı olmuştur (Burke, 1992, s. 208, 261). Paine, aktivist ve polemikçi kimliğinden ötürü İngiltere'de ölüme mahkûm edilir. Öyle ki Paine, İngiltere'nin, temsilen pek çok kuklasının yakılarak kendisine çok kez şehit olma fırsatı verdiğini söyler (Paine, 1792, s. 4). Yine Fransa'da Jakobenler Paine'i giyotine götürmüş ama kıl payı kurtulmuştur. Bunların yanı sıra, Kuzey Amerika'daki muhafazakâr monarşi yanlılarının lanet okumasıyla sadece kuramcı değil aynı zamanda eski ve yeni olmak üzere iki kıtada hem de arada kalan adada etkili politik bir aktivisttir (Clark, 2020, s. 322).

Paine tartışmalı bir figürdür. George Washington ve Thomas Jefferson gibi İngiltere sömürsünden kurtulmak isteyen Amerika'nın kurucu babaları Paine'i kibirli ama kullanışlı bulurlardı çünkü anavatanı olan Britanya'yı politik nedenlerden ötürü sevmiyordu. Diğer Aydınlanma düşünürlerinden daha ilginç ve şaşırtıcı bir biçimde, kibir, küstahlık, intihal, anavatanından nefret etmenin de aralarında bulunduğu türlü suçlamalara maruz kalmıştır (Claeys, 1989, s. 148-9). Paine'in yazdıklarını okuyup üzerine düşünenler arasında onun özgünlüğünü sorgulayanlar olduğu kadar, teslim edenler de mevcuttur (Claeys, 1989, s. 148). Aynı şekilde Amerika'da özellikle kriz dönemlerinde Paine'in alınılması olumluyken, istikrarlı dönemlere olumsuzla dönebilmiştir. Amerika'da hayranları olduğu kadar, abartıldığını düşünenler de mevcuttur. Ancak hepsinin üzerinde anlaştığı nokta, politik argümantasyonunun gücü, devrimci jargonunun heyecanı, Paine'i halka hitap etmesini bilen bir hatip yapmasıdır; işçi sınıfı ve orta sınıf arasında bir köprü kurmuş, onları birleştirmiş ve dahası, Amerikalı seçkinlerin politik ideallerini bu kesimlere ulaştırabilmiştir (Kuklick, 1997, s. xi).

Paine'in yazıları modern politik düşüncenin liberalizm, kapitalizm, demokrasi gibi belli başlı gelenekleriyle ilişkilendirilse de Paine'in cumhuriyetçiliğinin yerini sırf onun yazmalarına bakarak belirlemek kolay değildir. Paine uzmanı Gregory Claeys'e göre bunun nedeni, Paine'in mektepli değil alaylı olmasıdır (Claeys, 1989, s. 23). Benjamin Franklin'in dediği gibi, Paine kendi kendini yetiştirmiş bir adamdır (Kramnick, 1990, s. 135). Babası zanaatçı bir Quark olan Paine, yüksek eğitimli üst sınıf bir ailenin baba mesleğini devralan oğlu ve 1774 yılında otuz yedi yaşında İngiltere'nin Amerika'daki kolonilerine gidene kadar sıradan bir İngiliz'dir. Newton fiziğini, Hristiyan hurafelerinden şüphe duymayı, monarşiyi ve soylu aristokrat sınıfın Avrupa'daki Aydınlanma hareketiyle sorgulandığını, aldığı temel eğitimin üstüne koyarak halk evlerinde öğrenmiştir (Clark, 2020, s. 26). Paine'in İngiltere'deki böylesine sıradan giden hayatının yön değiştirmesi 1760'larda mottosu *Wilkes and Liberty* (1762-1774) olan politik krizle ilişkilidir. 18. yüzyıl popüler radikalizm hareketinden parlamento üyesi John Wilkes, Paine'in ilk gençliğinde işçi sınıfının, küçük esnafın ve tüccarın hafızasında yer etmiş, Wilkes ve Özgürlük muhalif sloganıyla ismini yazdırmıştır (Kuklick, 1997, s. viii). Wilkes, Leiden Üniversitesi'nden aldığı diplomasıyla, İngiltere'de muhalif olmanın iki unsuru olan cumhuriyetle ve Protestanlıkla Hollanda'da tanışmıştır. İngiltere'ye karşı hiçbir zaman cumhuriyetçi olmasa da Kral III.

George'u, 1745 Jacobite İsyanı'nı ima edercesine, *North Briton* dergisinin tam da 45. sayısında eleştirmesi, hakkında yakalama kararı çıkmasına ve hapse girmesine neden olmuştur (Claeys, 1989, s. 14). Wilkes'in hedefinde Kral'dan çok Kral'ın metinlerini yazdığı düşünülen Başbakan Lord Bute vardır. Dolayısıyla Parlamento'daki bu gerilim, Lordlar Kamarası ve Avam Kamarası arasındaki gerilimdir. Wilkes, Avam Kamarası parlamenti olduğu için dokunulmazlığı olması, parlamentoda halkın temsili tartışmalarını alevlendirmiş ve *Wilkes and Liberty* (Wilkes ve Özgürlük) sloganını popülerleştirmiştir. Hapisten çıktıktan sonra Parlamento'ya büyük bir halk desteğiyle yeniden seçilen Wilkes'in tekrar hapse girmesi gecikmemiş ama bu ona olan desteğin daha da artmasına neden olmuştur. Wilkes, hapiste geçirdiği iki yıla yakın süre içinde Haklar Bildirgesi Destekçileri Derneği oluşumuna destek vermiştir (Claeys, 1989, s. 14). Isaac Kramnick, Wilkes'in haklar bildirgesinde kullandığı dilin tarihsel ve akademik olarak önemli olduğunun altını çizer (Kramnick, 1990, s. 174). İki bakımdan da önemlidir çünkü Wilkes konuşmalarında yasama görevini üstlenmiş İngiltere Parlamentosu halkın "adil ve eşit temsil" edilmediği ama edilmesi gerektiği yer olduğunu söylemiştir. Kramnick'e göre, Wilkes'in adil ve eşit temsil talebini taşıyan soyut politik dili, John Locke'un *Yönetim Üzerine İkinci İnceleme* metninden miras kalmıştır. (Kramnick, 1990, s. 174).

Çok büyük bir kısmını, "tüccarlar, imalatçılar ve girişimciler" in oluşturduğu anti aristokratik reform hareketi, Britanya'nın üst sınıflarının baskı ve küstahlığının yanı sıra genel olarak sınıf farkının kinlendirdiği bir harekettir (Kramnick, 1990, s. 174). Wilkes hareketi, İngiliz radikalizmini göçle besleyerek Amerika'daki devrim destekçilerinin artmasına neden olmuştur. Yani Amerika'ya göç eden anti-monarşi yanlısı tek politik muhalif Paine değildir (Kramnick, 1990, s. 105; Durey, 1997, s. 190-91). Dolayısıyla, Paine Amerika'da da İngiltere kralına ve monarşiye karşı mücadele eder. İngiltere monarşisine karşı ayaklanmanın iyi bir yolu da Amerika'ya gidip İngiliz kralına karşı durmaktır. Kolonyal Amerikan ayaklanmaları da İngiltere'deki gibi orta sınıf merkezli ve politik seçkinlerin öncülük ettiği ayaklanmalardır. Paine için Amerika, öncesi ve sonrası olan bir milat, halkçı devrimci kişiliğini açığa vuracak olan politik bağlamı ona sunacak kıtadır.

1774 yılında Amerika'ya doğru yola çıkmadan önce, Pennsylvania kolonisinden Benjamin Franklin, Paine'e Londra'da bir referans mektubu vermiştir. Bu mektup sayesinde Pennsylvania'da İngiltere'deki hayatından tamamıyla farklı olarak, *The Pennsylvania Magazine*'de editörlük gibi, kolonyal dönemin politik atmosferinde kamuoyu oluşturma etkisi güçlü bir yerde çalışabilmiştir (Claeys, 1989, s. 22). 18. yüzyılın son çeyreğinde Kolonyal Amerika'da siyaset çok hassastır. Paine'in Amerika'ya göç ettiği 1774 yılında I. Kıta Kongre'si toplanmış ve toplantı sonucunda İngiltere yönetimi baskıcı bulunmuştur. I. Kıta ve II. Kıta Kongresi arasında Massachusetts vatanseverleri, Lexington ve Concord'a İngiliz ordusuyla Amerikan Bağımsızlık savaşını başlatacak bir çatışmaya girer. Bu çatışma, kolonyal savaşın ordusu olan Kıta Ordusu'nun kurulacağı II. Kıta Kongresi'nden önce İngiltere'nin Kuzey Amerika'daki kolonyal egemenliğini reddeden vatanseverlere, yani Amerikan devrimcilerine ya da Amerikan *Whig*lere cesaret verir. Tıpkı İngiltere'deki *Whigs* partisi gibi, Amerika'da da özgürlükçüler kendilerine aynı ismi vermiştir (Claeys, 1989, s. 52). Paine'in Amerika'da yaşamaya başladığında farkına vardığı şey Yeni Dünya ile içinden geldiği dünyanın politik sorunları arasındaki paralelliktir.

Bu paralellikte, kanımca, Paine'i bu denli ayıksı kılan, onun modern cumhuriyetçiliğinin, çağdaşlarının cumhuriyetçiliğiyle örtüşmemesidir. Cumhuriyet kavramının ne anlama geldiği hakkında ünlü tarihçi J. G. A. Pocock'a eleştiri niteliğinde yazdığı uzun girişte David Wootton, 18. yüzyılda İngiltere'de cumhuriyetçiliği karakterize eden şeyin ilk başta Kayzar'a karşı Brutus'un yanında olmaksa, ikinci olarak I. Charles'ın idamından yana olmak olduğunu söyler (Wootton, 1994, s. 4). Ancak, I. Charles idam edildiyse de yerine yine Charles'ın soyundan olan Kraliçe II. Mary ve onunla evlenmesi dolayısıyla Kral III. William gelmiştir. Yani İngiltere'de cumhuriyetçilik her ne kadar

monarktan kurtulma fikriyle belirlense de kategorik olarak monarşi karşıtlığını ima etmiyordu. İngiltere'deki cumhuriyetçilik, mutlak bir monarşi karşıtlığından çok, 1642 ayaklanması ve 1688 tarihli Şanlı Devrim (*Glorious Revolution*) sempaticanlığı ile belirlenen, İngiltere'nin yazılı bir anayasası olmaması dolayısıyla, yazılı olmaktan çok sözlü diyebileceğimiz bir karakterdedir. 18. yüzyılın ilk yarısında İngiltere'deki cumhuriyetçi politik kültür kendini cumhuriyetçi ilkeler ve cumhuriyetçi değerlerde, anayasal monarşiyle (*constitutional monarchy*) uyum içerisinde gösterir.

İşte bu noktada Paine, halk politikaya gerçekten dahil edilecekse, bunun ancak temsille mümkün olduğunu ve monarşi yanlılarına karşı bir cumhuriyetçi olarak temsilin ancak cumhuriyetle olanaklı olduğunu savunur. Paine'in *İnsan Hakları*'nda yeni sistem adıyla savunduğu temsili sistem, aristokrasi ve monarşiden farklı olarak, "kendine temel olarak toplumu ve medeniyeti alır; tabiatı, aklı ve tecrübeyi de kılavuz edinir" (Paine, 2018, s. 200). Dolayısıyla, yeni temsili sistemi anlamak için onun temelinde yatan toplumsallığın, politik yönetimin karşısında konumlandığı gösterilmelidir. Diğer bir deyişle, Paine için, monarşi yanlıların savundukları gibi, politik yönetimler, kendilerini önceleyen toplumsallıkların doğal devamlılıkları değildir. Temsili sistem de doğal bir yönetim biçimi değildir ama sözleşmeden önceki toplumsallığı meşru bir biçimde sözleşme sonrası politik yönetime yansıtabilen tek sistemdir. Bu nedenle monarşi kesinlikle cumhuriyetin alternatifi olamaz; diğer bir deyişle cumhuriyetçi değerler ve amaçlar monarşide içerilemez. Örneğin temsil, gerçekten de halkın sağduyusunun politikaya yansımaları amaçlar. Bu bakımdan, Paine için temsil, monarşinin politik kapasitesinin gerçekleştiremeyeceği cumhuriyetçi bir amaçtır. Burada Zafer Yılmaz'ın yaptığı hatırlatma önemlidir. *Thomas Paine Düşüncesinde Cumhuriyetçi Devlet Formu* adlı çalışmasında doğrudan referansla Paine'in politik kuramında cumhuriyetin bir yönetim biçimi, yani hükümet biçimi değil, devletin biçimi olduğunun altını çizer (Yılmaz, 2020, s. 303). Dolayısıyla Paine'e göre cumhuriyet, doğrudan politik birliğin kuruluşuyla ilgili politik bir karardır.

Bu çalışmanın amacı Paine'in özgün cumhuriyet kuramında, onun cumhuriyeti devletin biçimi olarak belirlemesine ilave olarak, yönetimin ya da hükümetin biçiminin de cumhuriyet olduğunu Paine'in *İnsan Hakları* eserine referansla göstermektir. Cumhuriyetin kuruluşu sırasında devlete dair verilen bu politik kararın, kuruluştan sonra birliğin içinde dinamik bir şekilde yaşamasının gereği olarak, hükümet biçiminin de cumhuriyet olduğunu 'cumhuriyetçi hükümet' ifadesini kullanarak Paine kendisi ima etmiştir. Paine'in, hem devlete hem hükümete atfettiği cumhuriyetçiliğinin izi, 1776 *Sağduyu* metninden başlayarak 1791-1792 tarihli *İnsan Hakları*'na doğru sürüldüğünde, kategorik monarşi karşıtlığı, Aydınlanmacı akılcılık ve ticaret serbestisi olmak üzere üç çekirdek temanın geçirdiği dönüşümle gelen özgün cumhuriyetçiliğe varılır.

Burada, bu makaleye başlığını veren 'politik kuruluş' ya da 'kuruluş'tan kastımın genellikle anayasa diye çevrilen *constitution* teriminin karşılığı olduğunu belirtmeliyim. Bu terim anayasa diye çevrilmesi yanlış değildir. Hatta Paine bağlamında hiç değildir çünkü Paine gerçekten politik kuruluşu yazılı bir anayasa şeklinde önümüzde durmadığı sürece eksik bulur (Paine, 2018, s. 78). Bu bakımdan politik kuruluş, yazılı bir kurucu metni dışlamaz. Ancak her politik birliğin kurucu metni olmadığı için 'politik kuruluş' kavramının daha uygun bir karşılık olduğunu düşünüyorum. Paine için de *constitution* gerçekten de politik birliğin doğallığından koparılarak her şeyden önce birlikte yaşamaya yönelik gösterilen rızayı imler. Paine için toplumsallaşma doğaldır ancak anayasa yapmak ya da hükümet kurmak, yani politikleşmek zorunlu olarak toplumsallaşmayı takip etmeyebilir (Yolsal Murteza, 2023, s. 204-205). İster açık ister örtük olsun rıza anayasal bir ilkenin düzeltilmesinde yahut yasal bir düzenlemede politik olarak orada durmaktadır (Paine, 2018, s. 47). Dolayısıyla Paine'in cumhuriyetçi politik kuruluşunda, yasal ya da anayasal herhangi düzenleme, birisi ya da birileri bu düzenlemeyi yaptı diye değil, söz konusu halkın rızasını alarak yaptığı için meşrudur. Böylelikle Paine politik kuruluşu cumhuriyetçi ilkelere dayandırmasıyla, cumhuriyet fikrini keskinleştirir ve politikleştirir. Akıl

ve devrim arasında kurduğu ilişki de halkın politikleşmesinin önündeki engeli ortadan kaldırmaya yöneliktir (Köktaş, 2019, s. 1102). Bunu yaparken de Amerika’da Federalistlere, İngiltere’de Burke’e ve Fransa’da Emmanuel Joseph Sieyès’e karşı olmak üzere adeta üç cephede düşünsel bir savaş vermiştir. Dolayısıyla, Paine’in cumhuriyetçi politik kuruluşunu anlamak için Paine’in bu yazarlarla girdiği polemiklere bakılmalıdır.

Cumhuriyetçi Politik Kuruluş Monarşiye Karşı

1688 Şanlı Devrim’inden sonra mutlak monarşinin yerini alan anayasal monarşi, Burke’ün cumhuriyetin karşısına koyduğu monarşi biçimidir. Paine’in cumhuriyetçiliğine en büyük meydan okumayı, onu ağır cezanın (*criminal justice*) konusu sayarak kriminalize eden çağdaşı Burke işte bu anayasal monarşi zemini üzerinden yapmıştır (Paine, 2018, s. 174; 1997c, s. 159). Paine’e göre Fransız Devrimi’nin İngiltere’ye sıçrayacağından korkan Burke, devrimci cumhuriyetçiliği kriminalize etme yoluna gitmiştir. Burke göre Fransız monarşisi adeta cumhuriyetçi bir cinayete kurban gitmiştir.

Paine, Fransız Devrimi sonrası 1802’de Amerika’ya döndüğünde Amerikan yurttaşlarına seslendiği mektupta Burke’ün meydan okumalarından hiç şikayetçi değildir. Aksine, Paine’e göre, *İnsan Hakları* kırk-elli bin kopyayla şimdiye kadar İngiliz dilinde yazılmış en çok satan broşür olmasını sağlayan Burke’ün saldırısıdır (Paine, 1802, Letter 1). *İnsan Hakları* eseri de tıpkı *Sağduyu* gibi broşür ya da kitapçıktır. Paine, ikisinde de ortaya konan ilkelerin aynı olduğunu söyler. Aralarındaki fark *Sağduyu* Amerika’nın, *İnsan Hakları* ise İngiltere’nin koşullarını gözetererek yazılmış olmasıdır. Kanımca Paine’in monarşiyi *Sağduyu*’da tiranlık (Paine, 1997a, s. 6,30), *İnsan Hakları*’nda ise daha çok despotizm, yani “keyfi iktidar” olarak sınıflandırmasının nedeni budur (Paine, 2018, s. 174). Paine, yine aynı nedenle, İngiltere’nin Amerika’daki politik varlığını tanımlamak için tiranlık ifadesini kullanırken, İngiltere halkının deneyimlediği monarşiyi despotizm olarak tanımlar. Paine, Fransız yazar Abbé Raynal’ın Amerika’daki devrimin nedenleri üzerine yazdığı metne verdiği cevapta, İngiltere’nin Amerika’daki politik varlığını 1765 Damga Pulu Kanunu (*The Stamp Act*) üzerinden tartışır. Paine’e göre “bu kanun, tüm tiranlığı yasal hale getirmiştir” çünkü yasa bir sınırlılığı ifade ederken, Damga Pulu Kanunu’nun “durduğu bir yer yoktur”; yasa belli durumlarda geçerliyken, bu “her şey için geçerlidir”; yasa itaat gerektirirken, bu kanun “kölelik talep etmektedir” (Paine, 1782). Bu bakımdan Paine için, Amerika’da tiranlık, genelde olduğu gibi, yasadışı iktidar ya da yasaya karşı iktidar olarak tanımlanan tiranlıktan farklı olarak, tarihte başka bir örneği olmayacak şekilde “yasayla kurulmuştur” (Paine, 1782). Paine, her ne kadar Kuzey Amerika’nın özel bir tiranlık olduğunu iddia etse de bu iki ülke yönetimini kendi aralarında kıyasladığında bulduğu farkı, onları cumhuriyetin karşısına koyduğunda bulamaz; cumhuriyet karşısında monarşiler arasında niteliksel bir fark yoktur. İşte Paine, yukarıda bahsi geçen cinayetin hesabını, yani monarşiler arasında bir fark olmadığını bize *İnsan Hakları*’nın birinci kısmında Burke’e verdiği cevapla gösterecektir.

Dr. Richard Price, İngiliz Devrim Cemiyeti çatısı altında 1789 yılı Kasım ayında ses getiren bir vaaz verir. Monarşi yanlısı muhafazakâr entelektüel Burke’ün 1790 tarihli *Fransız Devrimi Üzerine Düşünceler* mektubu, Dr. Price’in verdiği bu demokratik vaaz üzerine yazılır. Dr. Price’in Hannover hanedanlığından olan İngiltere Kralı III. George için “dünyadaki neredeyse yegâne meşru kraldır, zira tahtını halkının tercihi borçlu olan tek kral kendisidir” demesi üzerine, Burke metin boyunca geliştirdiği anti-cumhuriyetçi argümanla, monarşinin halkın tercihiyle değil gelenekle meşruiyet kazandığını tartışır (Burke, 2016, s. 33). Burke’ün gelenekçi argümanına karşı Paine 1791 tarihli *İnsan Hakları* çalışmasını kaleme alır. Paine’e için Dr. Price, İngiltere’nin 1688 Şanlı Devrim’inde mutlak monarşiye karşı anayasal monarşinin kurulmuş olmasına dayanarak böyle bir vaaz vermiştir. Ancak Paine’e göre, Burke’ün Dr. Price’a saldırısından anlaşılabileceği üzere, Şanlı Devrim’in parlamentosu, vekaletle (*by delegation*) edindiği haklı yetkilerinin yanı sıra bir de varsayımla (*by assumption*) yetki iddia etmiştir (Paine, 1997b, s. 63). Paine’in varsayımsal dediği yetki, 1688 Parlamentosunu oluşturan öğelerin

şu bildirisine dayanır: Lordlar ve Avam kamarası, temsil ettikleri soylular ve halk adına “hem kendimizi ve *mirasçılarımızı* hem de *ileride soyumuzdan gelecekleri*, bütün alçakgönüllülük ve sadakatle ve EBEDÎ suretle (kralın) iradesine *teslim ederiz*” (Paine, 2018, s. 43).

Paine’e göre Burke, Dr. Price’ın vaazında devrim kokusu almış ve bu onu o kadar ürkütmüştür ki, dünya üzerinde hiçbir parlamentonun kimse üzerinde sonsuza kadar hak iddia edemeyeceğini hiç düşünmemiştir. Paine için 1688 Parlamentosu’nun yaklaşık yüz yıl önce, Kral III. William’ı bu yetkilendirmesi kesinlikle hükümsüzdür. Burke’ün bu varsayımsal yetkilendirmenin peşinden gitmesi, “yaşayanların mezar ardından da hükmedebileceğini” sanmasıyla açıklanabilir (Paine, 2018, s. 44). Paine, Burke’ün bu sanısıyla “politik kilise” inşa ettiğini söyler (Paine, 1997b, s. 64). Öyle ki, Burke “bir tür politik Hz. Âdem” yaratmış, tıpkı kendisinden sonra doğacak herkesin babası olacağı gibi, Kral da kendisinden sonra gelecek nesillerin hepsinin kralı olacağı varsayılmıştır (Paine, 1997, s. 65). Paine’e göre, “*bir neslin yaptığı kanunlar çoğunlukla sonraki nesillerde yürürlükte kalmaya devam ederse de, bunların, kuvvetlerini yine yaşayanların rızalarından aldıklarını anlamak için azıcık düşünmek yeter*” (Paine, 2018, s. 47). Dolayısıyla, bir yasa feshedilmemişse, yani yürürlükte ise, feshedilemediğinden değil, rıza gösterdiğimiz için feshedilmediğinden yürürlüktedir.

Paine’e göre İngiltere’deki Şanlı Devrim öncesi monarşiyle, devrim sonrası monarşi arasındaki fark, “birinin yaşayanların haklarını, ötekinin ise henüz doğmamış olanların haklarını gasp etmiş olmalarından ibarettir” (Paine, 2018, s. 47). İki monarşi de varsayımsal yetkiye dayanır; II James’i tahtan indirerek iktidarından eden devrimin itiraz ettiği yetkiyi, farklı bir tarzda yeniden ileri sürmesi Paine için şaşırtıcıdır. Aynı şekilde, Fransız Devrimi’ni olumlamak üzerine verdiği bir vaazda İngiltere rejimi için demokratik tavrını ortaya koyan Dr. Price’ın cumhuriyet ve monarşiyi birlikte düşünebilmesi de şaşırtıcıdır. Paine için ne mutlak monarşi ne anayasal monarşi Fransız Devrimi’nin ürünü olan insan haklarını sindirebilir. “Ölümsüz yetki, bir insan hakkı değildir; öyleyse parlamentonun bir hakkı da olamaz” (Paine, 2018, s. 48). Yani, parlamento kimseyi sonsuza kadar herhangi bir şeyle yetkilendirme hakkına sahip değildir. Bu bakımdan, Burke’ün Dr. Price’a karşı geliştirdiği argüman, akrabalar arası bir iç çatışmanın dışavurumu gibidir çünkü Dr. Price her ne kadar kardeşlikle belirlenmiş evrensel bir cumhuriyeti yüceltse de İngiltere’nin politik rejimini tartışırken cumhuriyetçi olmaktan çok uzaktır. Paine’e göre, Şanlı Devrim ve Fransız Devrimi rejim değişikliğiyle sonuçlanmış gibi görünse de İngiltere’de, Paine’in “karma hükümet” ya da “karma monarşi” dediği anayasal monarşiye geçiş niteliksel bir sıçrama değildir (Paine, 2018, s. 52).

Paine’in, çağdaşlarıyla örtüşmeyen modern cumhuriyetçiliğinin bir örneği İngiltere’den Dr. Price ise, öteki örneği, monarşi ve cumhuriyetin birbirini dışlamadığını iddia eden Birleşik Devletlerin ikinci başkanı John Adams’dır. Üç cilt halinde yazdığı 1787 tarihli *A Defence of the Constitution of the United States* eserinde, tam da Dr. Price’a yazdığı giriş mektubunda, monarşinin, eşit vatandaşlık temelinde hukuk devleti ilkesini sağladığı sürece, cumhuriyetle çelişik bir rejim olmadığını ileri sürmüştür (Adams, 1851, s. 279). Paine ise insan hakları zemininde, despotizm ve monarşi arasında bir farklılık görmez. Paine’in sadece İngiltere’de değil, Amerika’da da monarşi ve cumhuriyeti uzlaştırmaya çalışan bir kanatla mücadele etmesi gerekecektir. Böylelikle bu iki benzer örnek üzerinden, Paine’in modern cumhuriyetçi politik kuruluşunun ilk ilkesi kendini gösterir: Cumhuriyet ilk başta her türlü monarşiyle çelişiktir. Bunun nedeni, monarşilerin insan haklarını dışlayan bir çeşit politik teoloji olmasıdır. Paine’in insan hakları derken her zaman Fransız Ulusal Meclisi tarafından ilan edilen on yedi maddelik İnsan ve Yurttaş Hakları Bildirisi’ni kasteder ki, ilk maddesi herkesin özgür ve eşit haklara sahip olarak doğmuş olduğudur (Paine, 2018, s. 123-125). İnsan Hakları’nı temele alarak kurulmuş cumhuriyetçi bir politik kuruluştaki hiçbir yetkilendirme bu haklarla çelişemez. İşte, Burke’ün varsayımsal yetkilendirmesi İnsan Hakları’nın daha başında ilk maddesiyle çelişiktir. Fransız Devrimi’nin önemi siyaset üstü olan 1789 İnsan Haklarını bir yönetimin meşruiyet kriteri olarak benimsemesidir. Yine Amerikan Başkanı

Adams'ın çok değer verdiği hukuk devleti ilkeleri İnsan Hakları olmaksızın doğru bir şekilde uygulanamaz.

Paine, *Üçüncü Sınıf Nedir?* broşürüyle Fransız Devrimi'nin öncülerinden Emmanuel Joseph Sieyès ile girdiği polemikte ise cumhuriyetçi politik kuruluştan ne anladığını daha açık hale getirmiştir. Sieyès, ruhban statüsüne rağmen onu Paris'in Üçüncü Sınıf vekili yapacak olan *Üçüncü Sınıf Nedir?* broşürünü 1788 yılının sonlarında yazar. Üçüncü Sınıfın politik taleplerini dile getiren bu broşür kendi halinde kalmaz ve Fransız Devrimi'nin gerçekleştiği 1789 yılının Mayıs ayında meclis açılışıyla birlikte ayrıntılı bir şekilde ele alınır. Böylelikle ilk defa, sistemin kökten değişmesini talep eden devrimci politik talepler mecliste dile getirilmiştir. Fransa Kralı XVI. Louis'nin kaçtığı esnada Fransa'nın bundan sonraki rejiminin ne olacağına ilişkin tartışmalarda Sieyès'in Devrim'deki kritik rolüne rağmen, cumhuriyet anlayışının monarşiyi kategorik olarak reddetmemesi Paine için kabul edilemez bir tutumdur. Ancak ilk olarak Sieyès'in politik problemini ortaya koymak gerekir.

Sieyès, broşürünün sorusu olan üçüncü sınıfın ne olduğu sorusuna, 'her şey' diyerek üçüncü sınıfın, ulusun tümü olduğunu iddia eder. Kendisinin de dahil olduğu yükselen burjuva sınıfının, ulusun temeli olduğunu göstermek için iki unsur belirleyecektir; bir ulusun refah içerisinde ulus olabilmesi için iki şey gerekir; "özel bireysel çalışmalar ve kamusal hizmetler" (Sieyès, 2005, s. 9). Bunun için, herhangi bir ürünün ilk çıkış noktası olan toprak ve sudan başlayarak, insan emeğiyle üretilmesi ve satılacakları pazara doğru dağıtımına kadar emekçi, satıcı ve tüccarlar sorumludur. Son aşamada ise yine en aşağıdaki teknik elemandan, en yukarıdaki bilim insanları ve meslek sahiplerine kadar hepsi üçüncü sınıfa dahildir. Dolayısıyla, bir ulus için şart olan özel girişimler ve tüm kamusal hizmetler burjuva sınıfının kontrolü altındadır. Sieyès burada burjuva sınıfını kendi rekabetini yarattığını ileri sürer; Üretimde tekelleşme, ürünün kalitesini düşüreceği gibi, fiyatları yukarı çekecektir. Sieyès işte buradan ulusun refahının burjuva sınıfının kendiliğinden oluşan rekabetine dayandırır. Bu rekabette, ayrıcalıklı sınıfın yeri olduğu ve bu düzene faydalı olduğu bir safstadır çünkü, eşitlerin rekabet ettiği bir yerde ayrıcalıklılar, rekabet ortamını, yani ticari düzeni bozacak ve ulusun refahını tehlikeye atacaklardır (Sieyès, 2005, s. 11). Sieyès, ticari düzene müdahale olarak gördüğü bu eşitsiz toplum durumunun, politik düzene yansdığını ileri sürer. Nasıl ki, ticaretteki rekabet eşitler arasındadır, yurttaşlık da eşitler arasında olmalıdır. Yani Sieyès'e göre, ayrıcalıklı sınıf, yurttaş kavramıyla çelişir çünkü yurttaşlık tanımı gereği geneldir. Yurttaşlık kavrayışındaki ortaklık ile toplumdaki ayrıcalıklı sınıf birbirini dışlar. Bu sebeple, Sieyès'e ayrıcalıklılar dediği aristokrasi, ulusa faydalı değil, aksine, üçüncü sınıfın özgürleşmesinin önünde durduğu için zararlıdır, fazlalıktır; aristokrasinin artık ulusun kurucu unsuru olmaktan çıkmasının zamanı gelmiştir.

Sieyès, burada yurttaşlığın genelliği üzerine kurduğu politik belirlemenin aynısını yasal alanda yapacaktır. Yurttaşlık nasıl genelse ve ayrıcalıklı sınıfı nasıl dışlıyorsa, yasa da geneldir. Yasal düzende kurala getirilen istisnalar ve istisnarlar ulusa sadece zarar verecektir çünkü kendilerini kurallardan azade tutanlar, tek tek kişiler değil, tüm bir aristokrat sınıftır. Üstelik aristokrasi, üretimin ucundan tutmaksızın, her şeyin en iyisini tüketen, kambur ve ulusa yabancı sınıftır; ulus tanımı içerisindeki 'ortak yasa'ya tabi olmadıkları gibi, ortak düzende de halkla aynı şekilde temsil edilmemektedirler. Sieyès, hali hazırda siyasi düzende aristokrasinin durumunu *imperium in imperio*, yani devlet içinde devlet olarak tanımlamıştır (Sieyès, 2005, s. 14). Yasama altındaki temsillerinin ayrıcalıklı görünmesinin sebebi, güçlerini halktan almamalarıdır. Diğer bir deyişle, aristokrasinin temsilcileri, ortak çıkarı gözetken halktan gelmemektedir. Bu da aristokrasiyi, genel-ortak çıkarı değil, kendi özel sınıf çıkarlarını devam ettirmek için mecliste var etmektedir.

Sieyès ulusu, "aynı yasama organıyla temsil edilen" halk olarak tanımlar (Sieyès, 2005, s.13). Dolayısıyla, Sieyès'in politik talebi olan toplumsal ve sınıfsal eşitlik temsil politikasıyla sağlanacaktır. Daha doğru biçimde ifade edecek olursak, ayrıcalıklı sınıf dediği aristokrasi ile yok sayılan üçüncü sınıf

dediği mülk sahipleri ve üretici burjuva arasındaki eşitsizlik temsil politikasıyla kapanacaktır. Sieyès, üçüncü sınıf için tıpkı aristokratların ayrıcalıkları gibi ayrıcalıklar talep etmez; “yurttaş haklarıyla özgür olur ve bunlar herkesin malıdır” (Sieyès, 2005, s. 15). Dolayısıyla eşitlik ve özgürlük herkesin temsil edileceği yasamacı Ulusal Meclis ile İnsan ve Yurttaş Hakları Bildirisi’yle teminat altına alındığı sürece Sieyès monarşiyi politik bir sorun olarak görmez. Sieyès, cumhuriyet ve monarşi gibi bir karşıtlıktansa, iyi yönetim ve kötü yönetim ya da iyi politik kuruluş ve kötü politik kuruluş ayrımını yeğler. Yürütme erki, ulusal meclis tarafından atanırsa cumhuriyet; bakanlar kabinesindeki üyelere halk adına karar veren üst kademe bir kişi yürütme erkinin başındaysa monarşi, hatta, Sieyès’in deyişiyle “Ulusal Monarşi” yönetimin adı olur (Sieyès, 2003, s. 169). Dikkat edilirse, buradaki sorun, Sieyès’in halk temsilini yasamaya bırakmış olmasıdır. Bu nedenle, yürütmenin monark olmasında bir sakınca yoktur. Paine ise aksine, “kahrolası monarşiyeye topyekûn karşı”dır (Paine, 2003, s. 166). Paine’e göre, halkın temsili, yasamacı meclise kalmış ama yürütme gücü adeta kendi haline bırakılmıştır. Paine’in cumhuriyetçi politik kuruluşu için bu bir sorundur çünkü bu kuruluş sadece yasamaya yönelik değil, yürütme gücünü de kapsayacak şekilde (ve hatta ilk başta yürütme gücünü kapsayacak şekilde) hükümetten önce, kuruluş ilkelerine dair bir politik kuramdır.

Aslında Paine’in temsili hükümet ve haklar konusunda Sieyès’e katıldığını pekâlâ söyleyebiliriz. Ancak bunlar, eşitlik ve özgürlüğün teminatı olmadan önce, temsil edilmenin ve eşit hakların teminatı cumhuriyettir, monarşi ya da aristokrasi değil. Dolayısıyla Paine, Sieyès’le girdiği polemikte cumhuriyetçilikten kastının “temsili hükümet ve Haklar Bildirgesi’ne dayanan bir hükümet” olduğunu belirtir ki bunlar politik olmadan önce anayasal güvence olarak tanımlanmıştır (Paine, 2003, s. 165-66). Paine’e göre monarşi hükümetleri içindeki yasama ve yürütme arasındaki ilişki her zaman yürütmenin lehine bir hiyerarşiyle sonuçlanacaktır. Monarşilerde, her ne kadar yasama bir devrimle kazanılmış olsa da yürütmenin kralda kalması, politik bir “orantısızlık” (*disproportion*) sorunu olarak kalacaktır (Paine, 2003, s. 166).

Sieyès, Paine’in bu mektubunu “provokasyon” olarak görür ama cevap vermekten de geri kalmaz (Sieyès, 2003, s. 166). Sieyès, Paine’in temsil ve cumhuriyet arasında kurduğu yakın ilişkiyi, temsil ve monarşi arasında kuramamasına anlam veremez; cumhuriyet dışında pekâlâ farklı rejimler de temsili hükümeti bünyelerinde barındırabilirler. Üstelik Sieyès, Paine’den bir adım öteye gittiğini iddia ederek, “politik temsili merkeze almayan tüm toplumsal kuruluşların sahte kuruluşlar” olduğunu söyler (Sieyès, 2003, s. 168). Bu nedenle, cumhuriyet ve monarşi arasındaki politik ayrım temsil üzerinden değil, “hükümetin taçlandırma biçimi” yani, hükümetin iktidarı nasıl kullandığı üzerinden yapılır. Yürütmenin başı, yürütmedeki diğerlerinden üstte tek kişilik bir organ ise “Ulusal Monarşi”, kolektif bir heyet ise cumhuriyet adını alır (Sieyès, 2003, s. 169). Sieyès’e göre gözetilmesi gereken politik ilke, monarşi olsun cumhuriyet olsun, yürütmenin halk adına karar vermesidir. Halk adına yapılan politik eylemlerde birlik, monarşide, cumhuriyette olduğundan daha iyi sağlanır çünkü ne de olsa cumhuriyet “heyet raporu yığını altında” ezilecektir (Sieyès, 2003, s. 169). Kimsenin kimseden üstte veya altta olmadığı bir yürütme heyeti hizipleşebilir, diğer bir deyişle hiyerarşinin olmadığı bir yürütme karar alamayacak kadar parçalara ayrılmış olabilir. Dolayısıyla, Sieyès’e göre, başında ister seçimle ister verasetle gelen bir monark olsun, monarşiyi gözden çıkarmamak gerekir, yeter ki politik birliğin özü olan ulus, “kurucu Meclis” olarak temsili yaşamına devam edebilsin (Sieyès, 2003, s. 171). Görüldüğü gibi Sieyès, kurucu güç olarak gördüğü ulusa politik yaşamda yer açar ama aynı zamanda onu yasama gücünü elinde tutan bir meclisle sınırlar.

Sieyès’in tersine Paine’e göre Avrupa devletlerinin sorunu, tek çözümü temsil politikası ve temel insan haklarıyla belirlenmiş cumhuriyet olan politik bir orantısızlık sorunudur. Görüldüğü gibi, Fransız Devrimi’nde doğrudan rolü olan Sieyès dahi monarşiden vazgeçmezken, Paine’in, adeta devrimin bile yetmeyeceğini söylercesine cumhuriyeti şart koşması, onu belki de 18. yüzyılın en radikal politik figürü

yapar. Paralel bir şekilde, Paine'in *İnsan Hakları*'nda öne sürdüğü cumhuriyet kuramı 18. yüzyılı radikal bir kapanışa götürmektedir: Monarşi, cumhuriyetin bir alternatifi değildir.

Sağduyu, İnsan Hakları ve Cumhuriyetçilik

Paine Amerika'ya geldikten yaklaşık iki yıl sonra 10 Ocak 1776'da Amerika'nın bağımsızlığını politik argümanlarla savunduğu *Sağduyu* (*Common Sense*) broşürünü yayımlatır. Basıldığı yıl yüz bin adet sattığı iddia edilen *Sağduyu* Paine'e hatırı sayılır bir şöhret kazandırmasının yanı sıra, Amerika'nın bağımsızlığını kazanma yolunda önemli bir durak olarak görülür çünkü Paine, yine *Sağduyu*'yu yazdığı yılın yazında General Nathanael Greene'nin emir subayı olarak Kıta Ordusuna katılmıştır (Kramlick, 1990, s. 138).

Ancak *Sağduyu* sadece bir bağımsızlık çağrısı değil, aynı zamanda Amerika'ya cumhuriyetçi bir anayasa yapma çağrısıdır (Griffo, 2016, s. 196). Paine henüz İngiltere'deyken, 18. yüzyıl ortalarında Britanya adasında cumhuriyetçi bir rüzgâr estiği doğrudur. Ancak bu, ağızdan ağıza dolaşmasıyla kültürel bir etkinin başlangıcını oluştursa da kitlesel bir hareket başlatamamıştır. Her ne kadar cumhuriyet kavramı kullanılıyorsa da modern anlamıyla değil, örneğin Bodin'de devlet terimine karşılık gelecek şekilde kullanılmaktaydı (Wootton, 1994, s. 5). Dolayısıyla Paine, 'ben cumhuriyetçiliği kitaplardan öğrenmedim' derken İngiltere'de kitlesel bir cumhuriyet geleneğinin yaygın olmadığını kastettiğini düşünebiliriz. Wootton'a göre cumhuriyetçi kültürün kamusallaşması ilk defa Paine'in *Sağduyu* (*Common Sense*) broşürüyle kendini İngiltere'de değil, Amerika'da göstermiştir (Paine, 1994, s. 4). Wootton, kendi metninin başlığında cumhuriyetçi gelenekte tam da Paine'in yerini açık etmek ister: "*Commonwealth*'den *Sağduyu*'ya" (*From Commonwealth to Common Sense*).

Wootton'a göre, 1776'da "Amerikan diskurunda cumhuriyetçi aşağılayıcı bir terimdi" çünkü kral katilleri cumhuriyetçiydiler (Wootton, 1994, s. 18). Paine'in *Sağduyu*'su "Amerikan politik dilinde bir devrim yarattı" ve cumhuriyetçi teriminin çağrışımı olumlandı (Wootton, 1994, s. 18). Bu bakımdan, o dönemde Amerika'da Paine'in *Sağduyu*'sundan daha büyük politik etki yaratan başka bir metin yoktur. Wootton'a göre Amerika'da cumhuriyetçiliği kamusal yaşama tanıstırmayı başaran metin Paine'in *Sağduyu*'su olduğu için broşür şeklinde basılmış olsa da bir broşürden çok daha fazlasıdır. Paine'in toplum ve hükümet/yönetim (*government*) arasında gördüğü kökensel fark, onun cumhuriyetçi gelenekte ayrıksı bir yerde konumlanmasına neden olmuştur. Hatta klasik cumhuriyetçilikten modern cumhuriyetçiliğe geçişin habercisi olmasıyla bir dönüm noktası olduğu düşünülür (Wootton, 1994, s. 18). Paine göre, toplum ihtiyaçlarımızın doğal bir sonucuyken, en iyi hükümet bile "zorunlu bir kötülüktür" (Paine, 1997a, s. 3; 2021a, s. 1). Hükümet zorunlu bir kötülüktür çünkü çalışma prensibi sınırlamaktır.

Wootton'a göre, Paine'in *Sağduyu*'nun açılış paragrafında yaptığı bu kategorik ayrımın önemi olumlu/pozitif ve olumsuz/negatif niteliklerinde yatar. Paine'in bu ayrımıyla birlikte, klasik cumhuriyetçiliğin yönetim erdemi, cezalandırma ve vergilendirme gibi negatif özgürlükler ile ilişkiliyken, "pozitif özgürlükler sivil toplumda gerçekleştirilir" (Wootton, 1994, s. 17). Eylem Yolsal Murteza bunu, Paine'in "toplum halinde kalmanın bir olanak olduğunu sezmesi" şeklinde ifade eder (Yolsal Murteza, 2023, s. 206). Ona göre bu bir sıçramadır. Gerçekten de örneğin Burke'ün, *Revolution Society* gibi bir sivil toplum ögesi üzerinden cumhuriyet fikrine saldırması ve Dr. Price'ın demokratik düşüncelerini bu medya aracılığıyla dile getirmiş olması bu bağlamda düşünülebilir. Hatta bu Paine'in gözünden kaçmaz ve Burke'ün *Revolution Society* üzerinden halkı hedef aldığını söyler (Paine, 2018, s. 135).

Böylelikle Paine'in başını çektiği modern cumhuriyetçilik anlayışı, toplum ve yönetimi ayırmasıyla ve bunun daha üst bir iması olan pozitif ve negatif özgürlükleri ayırmasıyla karakterize olur. Gerçekten de Paine, *Sağduyu*'da doğru "yönetim şeklinin tasarımı ve amacına" yönelik bir düşünce

deneyi kurar (Paine, 2021a, s. 2). Sonuçta “yönetimin gücü ve yönetilenlerin mutluluğu” doğru oranda artmazsa, yani toplum ve yönetim arasında rasyonel bir paralellik gözlemlenmiyorsa, o rejimin yanlış olduğuna rasyonel bir şekilde karar verilebilir (Paine, 2021a, s. 4). Nitekim Paine, Britanya'nın karma hükümetinin topluma uymadığına, Britanya halkının mutsuz olduğuna inanmıştır.

Sağduyu, Paine'in modern cumhuriyetçiliğinin, daha sonraki çalışmalarında da tekrar edecek olan tüm çekirdek ilkelerini içinde barındırır: (1) Britanya karma hükümetinin, yani anayasal monarşinin eleştirisi, (2) monarşi yanlılığının cahillikten ileri geldiği ve (3) ılımlı bir refahın cumhuriyetin vaatlerinden birisi olması gerektiği. İlk, karma hükümet Avam Kamarası'na kralı denetleme gücü verirken, krala da Avam Kamarası'nın parlamentoya sunduğu yasaları veto etme yetkisi vermektedir. Paine göre bu rejim, “birbirinin karşısına konumlanan, birbirinin altını oyan tarafların varlığı, bu anayasanın bütününe niteliğini saçma ve faydasız” kılmaktadır (Paine, 2021a, s. 6). Burada İngilizlerin çok övündüğü rejimin cumhuriyetçi tarafı olan “kendi bünyelerinden seçimle bir Avam Kamarası çıkarmak” olsa da kraliyet ve onun çıkarlarını koruyan Lordlar Kamarası her zaman anayasanın ağırlık merkezi olacaktır (Paine, 2021, s. 20). Britanya'nın karma yönetimini, güçler ayrılığını gözetmesiyle mutlak monarşiden ayrı görenlerin unutmaması gereken şey, “kralın iradesi, Fransa'da olduğu kadar Britanya'da da toprak yasadır”, yani aradaki fark şekilden ibarettir; “Yasa doğrudan kralın iki dudağının arasından çıkmaz da alınması güç bir parlamento kararı şeklinde insanlara iletilir” (Paine, 2021a, s. 7). Monarşilerde “KRAL YASA'dır.” Yani, yürütme yasamadır. Ancak cumhuriyetlerde “yasadan başka kral olamaz.” (Paine, 2021a, s. 39). Yani, monarşinin tam tersine, yürütme yasalara tabidir. Paine'in Sieyès'le yürüttüğü tartışmayı hatırlayacak olursak, Paine orada da monarşi ve cumhuriyet arasında ayrımı yürütme gücü üzerinden yapıyordu. Sieyès'e göre, egemenlik meclisle temsil edilen halkta olduğu sürece, yürütmenin başında kral olabilir ve monarşi temsil politikası ile uyumlu çalışabilir. Paine'e göre ise bu bir yanılsamadır.

Dolayısıyla, hiç kimse İngiliz iç savaşı sonrası I. Charles'ın parlamento kararıyla idam edilmesinin kraliyete güç kaybettirdiğini düşünmemelidir. 1688 Şanlı Devrim de her ne kadar, “mutlakiyetin kapısını kapatıp üzerine kilit vuracak kadar akıllılık göstermiş olsak da o kapının anahtarını kraliyete verecek kadar aptaldık” (Paine, 2021a, s. 7). Öyle ki, Paine'e göre İngiltere'nin sonunu karma hükümet getirecektir. Diğer bir deyişle, sadece Fransa'daki ya da İngiltere'deki değil, her bir ülkedeki monarşi, soyluluk ve kilise düzeni ortadan kaldırılmalıdır. Bu nedenle Amerikalıların, İngiltere kolonisi olmaktan kurtulması demek en başta monarşiden kurtulması demek olduğu için şarttır.

Sağduyu'da bu çelişkinin gösterilmesinin ardından Paine'in ikinci iddiası, monarşinin, ancak ve ancak Aydınlanma düşüncesinin çözebileceği bir cahillik sorunu olduğudur. Paine'in rasyonalizmi, büyüdüğü İngiltere'nin baskın Newtoncu bilimsel perspektifiyle paralel biçimde doğadaki temel hakikatlerin akıl tarafından keşfedilebileceği gibi, bunun insan eylemleri için de olanaklı olduğuna inanılan Aydınlanma düşüncesiyle şekillenmiştir. Paine'in Aydınlanmacı tarafını en açık gördüğümüz alan dindir ve bunu *Akıl Çağı* adlı eserinde açık etmiştir. Monarşi ve monarşinin dini kurumları, dinin ilk ilkelerinin tartışılmaya açılmasını engellemektedir. Bu nedenle, Paine'e göre *Akıl Çağı*'nı okumak bir Aydınlanma değeri olarak belli bir ifade özgürlüğü vizyonu gerektirir. Bunun için eserin hemen başında Amerikanlı yurttaşlara bir hakkaniyet çağrısı olarak ifade özgürlüğü çağrısı yapmıştır. Paine kendi fikirlerine karşı adil olunmasını sadece kendisi için değil, Amerikalılar için istemektedir; ifade özgürlüğü, sadece bu özgürlüğü kullananlar için değil, herkes için, tüm yurttaşlar içindir. Bunun nedeni sadece, ifade özgürlüğünün bir gün başkasına lazım olması değil, insanın ilk önce kendi fikirlerinin tutsağı olma tehlikesi altında olmasıdır. Paine için düşünce, diğerlerini düşüncelerini açıklamasıyla sorgulanabilir hale gelir. Dolayısıyla, insanın kendi içindeki, kendi düşüncesindeki tutsaklığı, ancak başkalarının düşüncelerini açıklamasıyla kırılma olanağı yakalayacaktır.

Böylelikle, Paine *Akıl Çağı*'nda, hakkında samimi olduğunu söylediği kendi bireysel inancını deklare etmiştir; “Tek Tanrı’ya inanırım...; bu yaşamdan sonra da mutluluk olmasını umut ederim” diyerek Tanrı’ya inandığını ve öldükten sonra mutluluğun devam edeceğini umut ettiğini söyler (Paine, 2021b, s. 3). Paine inancını, başka bir inanca karşı açıklamıştır, yani inancını açıklamasının nedeni, neye inanmadığını göstermek içindir. İnanmadığı şey ise, ‘yanlış teoloji’ olarak adlandırdığı, yerleşik din kurumlarının öğretileridir. Ona göre, kilise ve kilisenin hiyerarşisi içinde bulunan rahiplik, papazlık, piskoposluk ve aslında en temelinde azizlik pozisyonları bu sahte teolojiye dahildir. Paine, sahte teoloji problemini, dini olsun ulusal olsun, din kurumlarının, teolojiyi manipüle ederek haksız güç ilişkisi kurması olarak belirler. Paine, sahte teoloji problemini, akılcı bir şekilde formüle eder; vahiy dini, Tanrı tarafından görevlendirilen, seçilmiş özel bir kişi aracılığıyla inananlara ulaştığını iddia ederken aslında geri kalan tüm öteki insanlara bu yolu kapatmış ve onları bu özel kişi karşısında sıradanlaştırmıştır. Vahiy dinlerindeki politik sorun, Tanrı sözünün bu özel kişi aracılığıyla aktarılmasıdır. Bu nedenle Paine burada, adeta rasyonel bir tefsir yaparak, vahiy kavramının dayanaklarını inceler. Vahiy, “Tanrı’nın insana doğrudan ilettiği şey” ise bireyselliğin dışına taşığında otoritesi sorgulanabilir hale gelecek olan bir şeydir (Paine, 2021b, s. 5). Yoksa, bireysel olarak Tanrı insana böyle bir şey lütfederse, “bu tür bir ilişki kurmada kimse onun gücünü inkâr edecek veya tartışacak değildir” (Paine, 2021b, s. 5). Paine’in bu bireysel tanımı ve kabulü, ona aynı zamanda, inancı bireysel ve özel alanda tanımlama gücü verecektir çünkü vahiy eğer o kişiye geldiyse, diğer herkesi dışlamasıyla sadece o kişiye aittir ve bir başkasına aktarılması vahyin kişiye özel olma özelliğini yok eder: Vahiy “sadece birinci kişi için vahiydir” (Paine, 2021b, s. 6). Bu bir kişi dışındaki vahyin aktarıldığı iddia edilen geri kalan herkes için ise söylentidir. Dolayısıyla, Paine için, vahiy dini sahte teolojileriyle kaçınılmaz olarak, ruhban sınıfının tepeye yerleştiği bir hiyerarşi tanıtırmasıyla anti-demokratiktir.

Paine, kendi inancının dayanağı olacak kurumu akıl olarak ortaya koyacaktır. Sahte teoloji ancak akılla getirilecek bir eleştiriye tabi tutularak yerini gerçek teolojiye bırakabilir. Paine için, Protestanlık gibi herhangi bir din ya da mezhep yerine, kozmosu yaratan bir Tanrı -*Deus*- olduğuna inanmak için doğadaki harmoniyi gözlemlemek yeterlidir: “Yaratılış deistin kutsal kitabıdır” (Paine, 2021b, s. 169). Paine’in bu adımla, Newtoncu deizmi radikalkeştirdiği söylenebilir çünkü Paine’in deizmi, akıl ve vahiy arasında vahyi tamamıyla dışarıda bırakan bir tercih yapmıştır. (Kutlu, 2020, s. 119). Paine’in deizmi ise açıkça Hristiyan dogmaların reddi demek olan, Meryem’in bakire doğumunu, İsa’nın mucizelerini, kefareti düşüncesini, Hristiyanlığın kaidesi olan Trinite ve İsa’nın dirilişini reddeder. Öyle ki, Hristiyanlığın eni konu kritiğine bile gerek yoktur, İncil’deki çelişkileri göstermek yeterli olacaktır (Paine, 2021a, s. 14-17; 2021b, s. 22-24). Tanrı sözü kendisiyle çelişemez. Dolayısıyla, Paine’in deizmi, peygamber, Kutsal Kitap ve ruhban sınıfının aracılığının ortadan kalktığı bir deizmdir.

Paine’in deizminde ilk neden olarak Tanrı elbette vardır ancak Tanrı’nın akıllı bir saatçinin akıllı gibi çalışır; saati yaptıktan sonra fazladan bir müdahaleye gerek kalmaksızın çarklar kendi kendine dönecektir. Newtoncu deizmde Tanrı tüm insanları -en azından beyaz erkekleri- eşit yaratmıştır. Bu nedenle, tüm insanlara eşit fırsat tanınmalı ve seslerini eşit bir şekilde duyurmalarına izin verilmelidir. Böylelikle Paine, din eleştirisiyle, politika ve din arasındaki bağı kopartırken, ateizm politik tehlikesine karşı kendi deizmini bir çözüm olarak ileri sürmüştür (Kutlu, 2020, s. 127). Diğer bir deyişle, monarşi ve vahiy dini gibi birbirini tamamlayan iki kurumun karşısında, cumhuriyet ve deizmi koymuştur (Kutlu, 2020, s. 129-130).

Paine’in cumhuriyetçi kuruluş ilkelerine geri dönecek olursak, üçüncü ilke, cumhuriyetin vaadinin zenginlik, lüks ve şatafat değil ılımlı bir refah olmasıdır. Paine *Sağduyu*’da, Amerikan toplumu özelinde, her modern ticari toplumunun karşı karşıya kaldığı bir dilemmaya işaret eder. 18. yüzyıl cumhuriyetçiliğini karakterize eden bu dilemma esas olarak Baron de Montesquieu’nun metinlerinde ele alınır. Montesquieu’nun cumhuriyeti, devrimci karakterinden sıyrıp yurttaşlık erdemleriyle ele

alması bu yeni radikal cumhuriyetin içinde birtakım çıkmazları barındırdığını görmesinden ileri gelir. Bir yandan yükselen burjuvazi, öz çıkarını düşünen bireylerin oluşturduğu ticari toplumu karakterize ederken, diğer yandan yükselen demokrasi ve cumhuriyet fikirleri, sadelik, ölçülülük ve tutumluluk gibi belli yurttaşlık erdemlerini gerektiren bir kamusalılık dayatır (Çeşmeli, 2023, s. 30). Ticari toplumları karakterize eden bireycilik, kendi kamusallığını oluşturacak erdemlerden mahrum görünmektedir. Paine'e baktığımızda, aynı sorunu farklı bir antagonizmalar bağlamında tartışmaya açtığını görürüz; ihtiyaçlarımızın doğal bir sonucu olarak toplum ve zorunlu kötülük olarak hükümet ya da özgürlüğün güvencesi olarak kendiliğinden toplum ve güvenliğin garantisi olarak hükümet.

Bu antagonizmalar göz önünde bulundurulduğunda, Kramnick haklı olarak Paine'in politik kuramını "vintage liberalizm", yani klasik liberal kuram olarak tanımlar (Kramnick, 1990, s. 154). Paine'e göre toplum tam da liberalizme uygun bir biçimde birbiriyle rekabet halinde olsa da birbirine muhtaç bireylerden oluşur. İster tek tek bireyleri ister uluslararası ilişkileri düzenlemek için olsun, ticaret yasaları karşılıklı çıkar yasalarıdır. Bu nedenle, bu yasalara hükümetler bizi zorladığı için değil, çıkarlarımızı korumak için uyarız. Bu nedenle toplum, hükümete mecbur olmaktan çok uzaktır. Tersine, ayrışmaya yol açan, bireyler arasındaki iş birliğinin kurucusu ve düzenleyicisi olmaktan uzak olan hükümettir. Hükümet ortadan kalkarsa toplumsal bağlar daha da sıkılaşacaktır (Paine, 2018, s. 187). Dolayısıyla, bireylerin erdemleri geliştikçe ve toplum medenileştikçe, hükümete duyulan politik ihtiyaç azalacaktır (Paine, 2018, s. 187). Her ne kadar hükümet, "ahlaki erdemlerdeki kusurları telafi etmek" amacıyla kurulmuşsa da hükümetin kendisi yurttaş erdemlerini arttırma ya da toplumu medenileştirme görevi üstlenmez (Paine, 2021a, 3). Cumhuriyetçi hükümet ise, monarşinin tam tersine, kendi için değil, toplum için vardır (Paine, 2018, s. 188).

Yine toplumsallığın ve medeniyetin en büyük alametlerinden biri olan ticaret, "hayatın temel ihtiyacıdır" (Paine, 2021a, 23). Dolayısıyla, yukarıda bahsi geçen ticari toplumlarda gözlemlenen ahlaki erdemsizliklerdeki çoğalması, iyi bakıldığında, İngiltere'deki eski yerleşik monarşide görülen bir sorundur. Tanımı gereği toplum için değil kendi için olan monarşi, değişen toplumsal düzeni kaldıramaz ve onunla uyumlanamaz. Monarşilerde toplum adeta, "zevk ve sefa eden bir sarayın debdebeli israfları" için vardır (Paine, 2018, s. 189). Bunun anlamı, Paine için, hükümetin, toplumsal prensipler ve insan hakları üzerine kurulması gerektiğidir ki bunu yapabilecek rejim cumhuriyet, ülke ise Amerika'dır (Paine, 2018, 189). Tam da bu nedenle Amerika, koloni olmaktan kurtulmalıdır. Paine, *Sağduyu*'da ısrarla ayrılmayı öğütlerken Amerika, nüfusunun azlığının avantajını kullanacağını, Amerika'nın öz servetinin, "kralın beş para etmez tebaasına bol kepçeden dağıtılmak" yerine, öz kaynak olarak kullanılacağını söyler (Paine, 2021a, s. 50). Paine aslında, toplum ve hükümetin, monarşi çatısı altında doğru bir ilişki kuramadığı için ahlaki erdemsizliklerin arttığını açıklamak istemektedir. Daha sonra *İnsan Hakları*'nda ifade edeceği gibi, İngiltere monarşisinden farklı olarak sömürge sonrası Amerika'da "bütün parçalar candan bir birleşme haline getirilmişlerdir" (Paine, 2018, s. 189).

Paine, *Sağduyu*'nun 'Amerika'daki Mevcut Durum Üzerine Düşünceler' bölümünde Amerika'nın Avrupa'yla savaştan kaçınmasının ancak Britanya'yla bağlantısının kesilmesiyle mümkün olacağını öne sürer. Paine, yazılı bir metinle uyandırabileceği tüm coşkuyu uyandırmak için büyük harflerle yazar; adeta bağırılmaktadır: "*BU SEFER AYRILIYORUZ*" (Paine, 2021a, s. 27). Savaştan ve meydan okumaktan kaçınılmalıdır çünkü "planımız ticaret yapmaktır" (Paine, 2021, s. 26). Paine'e göre ticaret, "bütün Avrupa'da barış ve dostluğu garantileyecektir çünkü Amerika'yı *serbest bir liman* olarak görmek bütün Avrupa'nın çıkarıdır" (Paine, 2021a, s. 26). Ancak *Sağduyu*'nun son bölümünde Paine'in, konu Amerika'nın nüfusuna geldiğinde, ticaretle ilgili duraksadığını görürüz:

Yeterince kalabalıktız, üstelik sayımız daha fazla olsaydı, daha az birlikte hareket edebilirdik. Bir ülkenin nüfusu ne kadar büyükse ordusunun o kadar küçük olması olgusu gözlemlemeye değerdir. Askeriyeyle ilgili rakamlara bakıldığında eski çağ insanların modernleri kat kat geçtiği görülür: Bunun nedeni

açıktır, nüfus ne kadar büyükse ticaret de ona göre gelişir, ticaretle uğraşan insanlar başka bir şeyle uğraşamayacak kadar meşgul olurlar. Ticaret hem yurtseverlik hem askeri savunma ruhunu söndürür. Ve tarih bize, en cesur başarıların bir milletin gençlik çağında elde edildiğini gayet güzel anlatıyor. İngiltere ticaretin gelişmesiyle bu ruhu kaybetti (Paine, 2021a, s. 50-51).

Böylelikle Paine için zenginlik arttıkça, kaybedilecek şeyler de artacağı için “zenginler genellikle korkunun kölesidir”; cesareten en uzak noktada, kendilerini politik iktidarla çok iyi geçinmek zorunda olan bir konumda bulurlar (Paine, 2021a, s. 51). Dolayısıyla *Sağduyu*’nun ticaret argümanı, ticaret geliştikçe, bağımlılığın artacağı yönünde sonuca bağlanır. Oysa, Paine’e göre, Amerika’nın politik kuruluşunda yurttaşlarına vaadi, ilk önce bağımsızlık ve cumhuriyetin el verdiği ölçüde kazanç olmalıdır. *Sağduyu*’da ticaret, İngiltere’den bağımsızlık ve İngiltere’ye bağımlılık arasında hassas bir dengede salınmaktadır. Ticaret bir yandan ülkeler arası barışı sağlayan bir unsurdur ama diğer yandan yurttaşların odağını kazançla meşgul ederek kolonyal otoriteyle iyi geçinmek yönünde motive eder. Amerika, Avrupa kıtasındaki ülkelerle ticaret yaptıkça İngiltere’den bağımsızlaşacak, ama yurttaşlar ticaret yaptıkça kolonyal politik otoritelerine boyun eğmek zorunda kalacaklardır. Dolayısıyla, Paine’in ticareti oturttuğu hassas dengenin *Sağduyu*’da Amerikalılar için iması, ticaret yapan Amerikalıların bu dengeyi gözeterek hırstan uzak ılımlı bir kazanç elde etmeyi hedeflemeleridir.

İnsan Hakları çalışmasında ise Paine’in modern cumhuriyetçiliği, *Sağduyu*’da ortaya koyduğu cumhuriyetçilikten birkaç noktada ayrılacak ve belirlenim kazanacaktır. Paine, birinci ilkesini *İnsan Hakları*’nda düzeltmeye gider ve Amerikalıların İngiltere kolonisi olmaktan kurtulmakla kalmayıp, Amerika’nın Avrupa’yı yeniden şekillendireceğini öngörür. Paine’e göre Amerikan Bağımsızlık Savaşı sadece İngiltere’ye karşı verilen bir bağımsızlık mücadelesi olsaydı, yani cumhuriyetçi bir anayasa yazımıyla sonlanmasaydı, bu sadece Amerika’yı ilgilendiren ve dünyanın geri kalanın dikkatini çekmeyecek bir gelişme olurdu (Paine, 2018, s. 179). Paine, George Washington’a, “Tanrı size, Yeni Dünyanın, Eski dünyayı salaha kavuşturduğunu görmek” mutluluğu versin temennisinde bulunurken, İngiltere’nin Fransız monarşisini iyileştirmek için model olamayacağını ama Amerika’nın buna haiz olduğunu ileri sürmektedir. 19. yüzyılın sadece ilk sekiz buçuk yılına şahitlik yapan Paine’in, 19. yüzyılda Amerika’nın küresel konumlanmasıyla ilgili önemli bir öngörü yapmış olduğu söylenebilir. Paine, Amerika’nın ve dolayısıyla dünyanın bundan böyle ancak kozmopolit bir perspektiften anlaşılacağını öngörmüştür. Paine’in *İnsan Hakları*’nda kendisini Amerika’nın bağımsızlığına adanmış göz önünde bulundurduğumuzda, Amerika’yı kendisine yakıştırdığı dünya yurttaşlığının gerçekleşeceği topoğrafya olarak benimsediğini düşünebiliriz.

Dolayısıyla Paine, *Sağduyu*’da Fransız mutlak monarşisi ile İngiliz anayasal monarşi arasında fark görmemesine karşın, *İnsan Hakları*’nda devrimi meşrulaştırmak için Fransa’nın politik kuruluşuyla Britanya’nın politik kuruluşu arasında temel bir farkı ortaya koymak zorunda kalır: Paine *İnsan Hakları*’nda toplumdaki hiyerarşi sorununu bir monarşi sorunu olmanın yanı sıra, aristokratik hiyerarşi tespitiyle de ele alır ve Fransa ve İngiltere arasında aristokrasi bakımından fark görür. Paine *Sağduyu*’da İngiltere rejimi hastadır derken, nedenini monarşinin cumhuriyeti zehirlediğini, kraliyetin de Avam Kamarası’nı tekeline aldığını ileri sürer (Paine, 2021a, s. 20). Yani kokuşmuşluğun ve cahilliğin nedeni, monarşi ve babadan oğula veraset sistemidir. Eski çağlardaki mutluluk, “Musevi hükümdarlığının tarihiyle birlikte” yitirilmiştir çünkü monarşi “kutsal kitapta Yahudilerin günahlarından biri olarak sınıflandırılır (Paine, 2021a, s. 11). Paine burada politik-teolojik bir belirleme yaparak, teolojik kökenlerinden ötürü monarşinin bundan sonra “her fırsatta yönetimin Papalık makamı” olduğunu öne sürer (Paine, 2021a, s. 14). Bu bakımdan monarşiler arasında kökensel farklar gözetmek faydasızdır. Ancak Paine, *İnsan Hakları*’na geldiğimizde Fransız aristokrasisinin farklılığını belirlemiştir. Başka ülkelerle kıyaslandığında, Fransız aristokrasisi “ırsi bir yasama kurulu” barındırmaz; Fransa’da, İngiliz Lordlar Kamarası’na denk düşecek bir “Aristokrasi Loncası” yoktur (Paine, 2018, s. 92).

Paine, *Sağduyu*'da Musevilik referansı ile yaptığı monarşi eleştirisine benzer bir eleştiriyi *İnsan Hakları*'nda yine aynı referansla ama bu sefer aristokrasi için yapar: “*Tabiatın evrensel kuruluşu ile belli ve Yahudiler örneğiyle sabittir ki, topluluğun büyük kısmından ayrılıp hep yalnız birbiriyle evlenince, insanlar, herhangi küçük bir hizip halinde, soysuzlaşmaya doğru giderler*” (Paine, 2018, s. 92-93). Paine'e göre aristokrasinin insanlar üzerinde soysuzlaştırıcı bir etkisi vardır. Aristokrasi, soyluluk iddiasının tam tersine, öz-yıkımını beraberinde getirir. Tanımı gereği anti-demokratiktir. Dolayısıyla, aristokrasi, en az monarşinin bir unsuru olan kraliyet ailesi kadar cumhuriyetçi eşitliğin altını oymasıyla, rejimin kokuşmuşluğundan sorumludur. Paine için, Fransız Devrimi'nin başarılarından biri de “aristokrasi canavarının kolunu budunu kırıp onu tamamen yok etmek”tir (Paine, 2018, s. 91).

Paine'in aristokrasi için öngördüğü öz-yıkım kuramıyla birlikte ikinci cumhuriyetçi ilke de *İnsan Hakları*'nda gözden geçirilmiş gibi görünmektedir. *Sağduyu*'da monarşinin kalıtsal iddialarını, ancak ve ancak Aydınlanma düşüncesinin çözebileceği cahillik sorunu, burada, aristokratik asalet unvanlarıyla yeniden ele alınır:

Asalet unvanlarını kaldırmaya hiç gerek yoktur; çünkü toplum onları gülünç saymakla birleşince, onlar kendilerinden kalkar. Hayal mahsulü olan bu çeşit şeyler, Avrupa'nın her tarafında gözle görülür şekilde çökmeye yüz tutmuştur; akıl dünyasının seviyesi yükselmeye devam ettikçe bunların meydana çekilmeleri de kaçınılmazdır (Paine, 2018, s. 90).

Sağduyu ve *İnsan Hakları* arasında on beş yıl olduğunu göz önünde bulundurursak, Paine'in Aydınlanmacı aklın, aristokrasinin ve monarşinin temelinde yattığını düşündüğü Hristiyan dogmalara karşı üstünlük kazandığına inandığını düşünebiliriz çünkü monarşinin veraset ve aristokrasinin asalet iddialarının kendiliğinden çözülme aşamasına geçtiğini öne sürmektedir. Öyle ki, Batı Avrupa ülkelerindeki monarşiye ve aristokrasiye yedi yıl ömür biçmiştir (Paine, 2018, s. 175).

Paine *Sağduyu*'da cumhuriyetçiliğinin üçüncü ilkesi olan ticaret serbestisi konusunda, ilk önce Avrupa'yla barış arayışında Amerikalıları cesaretlendirir ama sonrasında Amerikalıları ticaretin, bağımsızlık iradesinin önüne geçemeyeceği konusunda uyarır. Öyle ki, ticaret yurtseverlik ruhunu söndürmesiyle, ülke savunmasını tehlikeye sokabilir. *İnsan Hakları*'nda ise ne vatanseverliğin ne de askeri kapasitenin ticaretle kesintiye uğrayacağından bahsedilir. Aksine, ‘eski kuruluş’ dediği monarşiler, savaş sistemini devam ettirmeyi kasteden bir hükümet biçimi olduğu için ticaretin önündeki en büyük engeldir (Paine, 2018, s. 165). Ticari ilişkilerden daha çok barışa yaklaştıracak bir araç yoktur. *İnsan Hakları*'nın ikinci bölümünde, monarşinin hâkim olduğu Avrupa ülkelerinin durumunu gayrı-medeni bulur. Medeniyette “mutluluk ve bolluk”, medeniyetin olmadığı yerde “zorluk ve yoksulluk” vardır (Paine, 2018, s. 238). Bunun nedeni, medeniyetin ilkelerinden, yani Fransız Devrimi'nde ilan edilen İnsan Hakları yoksunluğundan doğan hiyerarşidir. Monarşileri, hiyerarşileri olmayan cumhuriyetlere dönüştürmek onları daha istikrarlı ve güçlü devletler yapacaktır. Paine'e göre hükümetin “şekli veya anayasası ne olursa olsun, onun kamunun saadetinden başka bir hedefi olmamak lazımdır” (Paine, 2018, s. 238).

Paine, modern cumhuriyetçiliğin imkanını ticarete gördüğünü, ticareti savunduğunu açık bir şekilde ifade eder: “Ticaret barışçı bir sistemdir; gerek fertleri, gerek milletleri birbirine faydalı kılmak suretiyle insanları birbirine sevdirebilir” (2018. s. 240). Paine burada adeta askeri kapasitesini güçlendirmeye gerek duymayacak barışçıl cumhuriyetlerin olduğu bir dünya tasavvur etmiştir: “Ticaret, mümkün olduğu kadar dünya çapında işlemesine imkân bırakılsa, harp sistemini kökünden söker ve hükümetlerin uygarsızca hallerinde bir devrim sağlardı” (2018. s. 240). “Ticari cumhuriyet” halkı moral bir transformasyona uğratacaktır ama halkın ticaretin yaygınlaşması yüzünden ahlaki yozlaşmadan korkmasına gerek yoktur çünkü tüm bunları yaparken “devasa bir erkekliği” muhafaza edebilecektir (Paine, 1997b, s. 148; Whatmore, 2000, s. 138).

Cumhuriyetçi Politik Kuruluş ve Hükümet Ayrımı

Sağduyu ve *İnsan Hakları* arasındaki bu üç fark, Paine'in cumhuriyet fikrinin zaman içinde değiştiğini değil, olgunlaştığını gösteren üç farktır. *Sağduyu*, Amerikan halkına bağımsızlıklarını kazandıklarında tam olarak neden bağımsızlaştıklarını göstermek için İngiliz monarşisinin ne olduğunu anlatır. *İnsan Hakları* ise bağımsızlığını kazanmakla kalmayıp cumhuriyet ilkelerine göre anayasal bir hükümet sistemi kuran Amerika'nın İngiliz monarşisine karşı üstünlüğünü Burke'e verdiği cevaplar üzerinden tüm Avrupa'ya göstermek için yazılmış gibidir. Paine gerçekten de cumhuriyetçi devrimlerin artmasını ister. M. de La Fayette'e teşekküründe Fransız Devrimi'nin yavaş yavaş oturduğunu ama asıl barışın Alman despotizminin sonlanmasıyla birlikte geleceğini söyler. Fransa "etrafı devrimlerle çevrilince" huzura kavuşacaktır (Paine, 2018, s. 170). Paine cumhuriyetin küresel devrimlerin gerçekleşmesiyle başarıya ulaşabileceğine inanır.

Paine için, tıpkı Amerika'nın anayasal kuruluşunda olduğu gibi, cumhuriyetçi politik kuruluş, yönetimden önce gelir. Tam da bu nedenle, "cumhuriyet *ayrı* bir hükümet şekli değildir" (Paine, 2018, s. 203). Cumhuriyet, hükümetin tüm örgütlenmesinin kendisine göre kurulacağı ilkeleri ortaya koyar. Ancak Paine hemen bir sonraki paragrafta "temsili biçim" (*representative form*) dediği "cumhuriyetçi hükümet" ifadesini kullanır. Paine'e göre demokratik, aristokratik, monarşik ve temsili olmak üzere dört hükümet/ yönetim ya da rejim biçimi mevcuttur ama bunlardan temsili, yani cumhuriyetçi hükümet, hükümetler arasından bir hükümet değildir; cumhuriyet meşru olan tek yönetim biçimidir ve tüm meşruiyetini en başta hakların eşitliği üzerine kurulmasından alır. Dolayısıyla, cumhuriyet hem politik kuruluşun kendisidir hem hükümet biçimidir. Diğer bir deyişle, M. Ertan Kardeş'in ifade ettiği gibi, cumhuriyet hem devletin biçimi hem yönetimin biçimidir (Kardeş, 2024, s. 49).

Cumhuriyetçi politik kuruluşunun doğası gereği devletin, halkın egemenlik hakkından türediğini anlarız; Paine'in temsil ısrarı bundandır (Yılmaz, 2020, s. 312). Aksi halde kuruluş ilkeleri, yönetimleri halkın istediği rejimlere doğru eviremez. Paine burada iddialı bir çıkış yaparak, "hükümetin veya anayasanın gerek prensibe gerek şekle dair kusurları, tıpkı bir kanunun hataları gibi muhakeme olunarak bunlar kadar münakaşaya açık tutulmalıdır" demiştir (Paine, 2018, s. 175). Paine'e göre anayasal ilkeler dokunulmaz ve mutlak olmaktan uzak, cumhuriyet adının ima ettiği gibi, halkın ziyaretine açıktır. Üstüne üstlük belli aralıklarla yapılması gereken bu değerlendirmeler yurttaşlık ödevidir.

Paine'e göre anayasa, ilkeleri ortaya koyar; hükümet ise bu ilkeleri yasama ve yürütme yaparak uygular. Bu bakımdan aslında yasama gücü de anayasayı uygulamak bakımından yürütme görevini üstlenmektedir. Tıpkı yargının, yasamanın yasalarını uygulaması bakımından yürütme yapması gibi. Seçimler, parlamentonun süresi ve yürütme gücü gibi sivil bir yönetimin tüm örgütlenmesi anayasada düzenlenir öyle ki, "sonradan yönetimin yapacağı yasalar mahkemeler için ne ise, bir anayasa da yönetim için odur" (Paine, 2018, s. 89). Nasıl ki mahkemeler yasa yapmaz ama yönetimin yaptığı yasalara göre karar verir, yönetim de anayasanın onu düzenlediği şekilde örgütlüdür; hükümet kendini örgütlemeyebilir. Paine için monarşiden kurtulmanın tek yolu cumhuriyetçi politik kuruluş ise, bu en başta 'yürütmenin' yapısını belirlemekle mümkün olacaktır.

SONUÇ

Paine'in modern cumhuriyet fikri, yukarıda sözü geçen çağdaşlarının cumhuriyetçilikle monarşiyi uzlaştırma çabasından ötürü onlarla örtüşmez. Paine'e göre bu çaba, özellikle 18. yüzyıl sonundaki iki büyük devrimi göz önüne aldığımızda beyhude bir çabadır. Dolayısıyla, cumhuriyet her şeyden önce monarşiyi uzlaştırılamaz olan rejim biçimidir. Cumhuriyet, hangi formda olursa olsun monarşiyi dışlar. Paine'in cumhuriyetçiliğini anlamak için ilk önce onu monarşiyi soktuğu karşıtlığında anlamamız gerekir. Paine bunu en başta Burke ve sonradan Sieyès'le girdiği polemiklerde

ortaya koyacaktır. Paine, Burke'e karşı geliştirdiği argümanda yetkilendirmeyi bir hak sorunu olarak ortaya koyar. Monarkın yetkilendirmesi, varsayımsal bir hakka dayanır. İnsan Hakları'nı temele alarak kurulmuş cumhuriyetçi bir politik kuruluştaki hiçbir yetkilendirme bu haklarla çelişemez. Paine, Sieyès'le girdiği polemikte ise halkın temsili kaygısı taşıyan hiç kimsenin monarşiye yer açmaması gerektiğini iddia eder. Halk temsilini yasamaya, yürütmeyi monarka bırakan bir örgütlenme kaçınılmaz bir şekilde hükümette bir asimetri sorununa neden olacaktır.

Paine'in politik düşüncesinde cumhuriyetçiliğini anlamanın ikinci yolu ise kavramının gelişimi 1776 tarihli Amerikan vatanseverler için bir bağımsızlık çağrısı olan *Sağduyu* broşüründen başlayarak, 1791-1792 tarihli *İnsan Hakları* eserine dek takip etmekten geçer. Kanımca bu gelişimi anlamanın en iyi yöntemi *Sağduyu* ve *İnsan Hakları*'nı karşılaştırmalı okuyarak, aralarındaki farkı ortaya koymaktır. Paine'in *Sağduyu* eserinde ortaya koyduğu üç çekirdek ilke sırasıyla, Britanya karma hükümetinin, yani anayasal monarşinin eleştirisi, monarşi yanlılığının cahillikten ileri geldiği ve ılımlı bir refahın cumhuriyetin vaatlerinden birisi olması gerektiğidir. Amerikan vatanseverlerine bağımsızlığa çağrı niteliğindeki *Sağduyu* broşürünün içerdiği belirlenimsiz genel ilkeler, Paine'in Fransız Devrimi üzerine düşünceleri geliştikçe belirlenim kazanır. İlk, *Sağduyu*'da İngiliz anayasal monarşisi ve Fransız mutlak monarşisi arasında gözetmediği fark, *İnsan Hakları*'nda özellikle bu monarşilerin aristokrat sınıfları arasındaki fark olarak belirir. İkinci olarak, Paine, modern cumhuriyetçiliğin Aydınlanmayla ilişkisini sadece Protestanlık eleştirisi üzerinden yapmakla kalmaz, aristokratik unvanların da batıl inançlar arasında yer aldığını gösterir. Üçüncüsü ise ticaretle ilgilidir. Amerika'nın cumhuriyetçi politik kuruluşunda yurttaşlarına vaadi, ilk önce bağımsızlık ve bu bağımsızlığın izin verdiği ölçüde kazançtır. Paine, *Sağduyu*'da ticarete bu şekilde temkinli yaklaşır. Ancak *İnsan Hakları*'nda ticarete korkusuzca yer açacaktır.

İnsan Hakları Paine'in cumhuriyeti hem politik kuruluşun kendisi hem hükümet biçimi olarak formüle ettiği, böylelikle cumhuriyetçi geleneğine yaptığı özgün katkıyı sunduğu çalışma olarak öne çıkar. İster anayasa ve hükümet ister yasama ve yürütme ister yasama ve yargı arasında olsun, tüm bu politik ikiliklerde cumhuriyetçi politik kuruluşun esas fikri uygulamayı, yani yürütmeyi düzenlemektir.

SUMMARY

In the first half of the 18th century, British republican political culture revealed itself in the republican principles and values, not in contrast but in accord with constitutional monarchy. Thomas Paine's republican constitution, conversely, founds republicanism in opposition to monarchy, whether it be absolute or constitutional, of any form. For Paine, republicanism, understood as a categorical denial of any form of monarchy, is a revolutionary as already seen in two gigantic political movements, namely American War of Independence and French Revolution. Paine argues that if the people are to be truly included in politics, the only legitimately possible way is the representation of people into government by reflecting popular common sense into politics. What is more, the political representation is only possible through republic in which neither legislation nor execution can contradict with human rights, as codified in 1789 of Declaration of the Rights of Man and Citizen. For this reason, the political capacity of monarchy cannot achieve people's political representation and thus, cannot carry representative government within itself. In this respect, in Paine's political theory, republic is not a form of government, but of the state, that is, a political decision directly related to the constitution of political unity.

In this study, I argue that Paine's authentic contribution to republicanism, in addition to his determination of the republic as the form of the constitution, is his insistence that the form of government or administration is also republic. I am doing this by reference to Paine's original concept of republican government. That is, not only the political decision made regarding the form of state

during the constitution, but the dynamic existence of representation within the political unity after the constitution must be republican. Tracing back to Paine's republican constitutionalism from 1776 of *Common Sense* to the 1791-1792 *Rights of Man*, the gradual transformation of three core themes is applied as, firstly, unconditional opposition to monarchy, secondly rationalist system of Enlightenment and lastly freedom of trade. When it comes to anti-monarchism, which is the most important to construct in order to engender his republican constitution, Paine fought on three fronts against John Adams in America, Burke in England and Emmanuel Joseph Sieyès in France. Therefore, in order to conceive Paine's republicanism, Paine's polemics against them must not be neglected.

In his *A Defense of the Constitution of the United States* of 1787, John Adams argued that monarchy is not a regime inconsistent with republic, provided that the principle of the rule of law based on equal citizenship. Paine, on the other hand, saw no difference between despotism and monarchy on the grounds of 'rights of man' as monarchies are a kind of political theology that excludes human rights, the first article of which is that everyone is born free and with equal rights. On Paine's republican constitutionalism, no authorisation, be it legislation or execution, can contradict rights of man. The importance of the French Revolution lies in 1789 Declaration Rights of Man, which is being above politics, provides legitimate ground for a government. Again, the principles of the rule of law state, which Adams highly valued over politics, cannot be implemented correctly without rights of man. In the same way, Paine argues against Edmund Burke who accords the parliament of the Glorious Revolution with authority by assumption in addition to its legitimate power by delegation. The Parliament of 1688 claims eternal submission to the king not only the livings but also future generations. This is for Paine, is a political church by assumption, Burke so longs for, which cannot be otherwise established by delegation. Only a political Adam could have been turned into a father of all born after him if the king was assumed to be the king of all generations to come after him. Emmanuel Joseph Sieyès is of the most important, especially when considered that he directly participated in French Revolution. For Paine's account, Sieyès does not see monarchy as a political problem; rather than an opposition between republic and monarchy, Sieyès prefers to make a distinction between good and bad government, or good and bad political constitution. The problem here is that as Sieyès leaves the representation of the people to the legislature and corollary, equality and freedom are guaranteed by the legislative power of the French National Assembly. Thus, Sieyès believes that there remains no problem with the executive being a monarch as if the political representation in the republican constitution were only about legislative, not the executive power. For Paine, even before the legislature, the republican politics is about to regulate the execution in the first place. Therefore, Sieyès's political offer remains a political disproportion between the legislation and the execution. While even Sieyès, who played a direct role in the French Revolution, did not abandon the monarchy, Paine's urge to condition all government with the unconditioned republic, as if to say that even revolution would not suffice to claim republic, makes Paine perhaps the most radical political figure of the 18th century. Monarchy is by no means an alternative to the republic.

As for the second core theme, Enlightenment rationalism, is pro-monarchy which stems from ignorance and nothing else. In *the Age of Reason*, Paine, as an Enlightenment thinker, claims that monarchical religious institutions prevent the first principles of religion from being opened to discussion. This creates a pseudo theology, Paine argues, which can only be replaced by genuine one by being subjected to a criticism implemented by reason. Paine offers a true theology of deism which re-establishes the broken bond between politics and religion against the political danger of atheism. In other words, he put republics and deism against two institutions, namely, monarchy and revealed religion, that complement each other.

The third core theme of Paine's republican constitutionalism is freedom of trade or moderate prosperity as one of the promises of any republics. A comparative reading of *Common Sense* and *Rights of Man* reveal the difference. In *Common Sense*, Paine first encourages Americans in their search for peace with Europe, but then warns Americans of trade which cannot override independence. In fact, trade can endanger the defence of the country by extinguishing the spirit of patriotism. In *Rights of Man*, however, neither patriotism nor military capacity can be interrupted by trade. On the contrary, the monarchies become the greatest obstacle to trade because they are a form of government that aims to continue the system of war system. There is no medium, Paine believes, other than commercial relations that will bring closer to peace more than ever.

As explained above, the best way to understand Paine's republican constitutionalism is to follow the gradual transformation of three concepts from 1776 *Common Sense*, which was a call for independence for American patriots to 1791-1792 *Rights of Man*. In this way, Paine's original contribution to the republican political theory can best be understood as the idea of republic according to which whether between constitution and government, legislation and executive, or legislation and judiciary, the fundamental idea of the republican constitution in all these political dualities is to regulate the implementation.

Makale Bilgileri		Article Information	
Etik Kurul Kararı:	Çalışma Etik Kurul Kararından muaftır.	Ethics Committee Approval:	The study is exempt from the Ethics Committee Approval.
Katılımcı Rızası:	Katılımcı yoktur.	Informed Consent:	No participant.
Mali Destek:	Çalışma için herhangi bir kurum ve projeden mali destek alınmamıştır.	Financial Support:	The study received no financial support from any institution or project.
Çıkar Çatışması:	Çalışmada kişiler ve kurumlar arası çıkar çatışması bulunmamaktadır.	Conflict of Interest:	The author declares no conflict of interest.
Telif Hakları:	Telif hakkına sebep olacak bir materyal kullanılmamıştır.	Copyrights:	No material subject to copyright is included.

KAYNAKÇA

- Adams, J. (1851). *The works of John Adams Vol. IV*, C. F. Adams (Ed.), Boston: Charles C. Little and James Brown.
- Burke, E. (1992). *Further reflections on the revolution in france*. Indianapolis: Liberty Fund.
- Burke, E. (2016). *Fransa'daki devrim üzerine düşünceler*. (O. Arslan, Çev.), Ankara: Kadim Yayınları.
- Claeys, G. (1989). *Thomas Paine: social and political thought*. Boston: Unwin Hyman Inc.
- Clark, J. C. D. (2020). *Thomas Paine: Britain, America & France in the age of enlightenment and revolution*.
- Çeşmeli, I. (2023). Montesquieu'da bir yönetim şekli olarak erdemli cumhuriyet yerine ılımlı monarşi. *Felsefi Düşün: Cumhuriyet ve Felsefe*, 21, 18-39.
- Durey, M. (1997). Thomas Paine's apostles: Radical emigrés and the triumph of Jeffersonian republicanism, Bruce Kuklick (Ed.), *Thomas Paine* içinde (s. 187-215). Routledge.
- Griffo, M. (2016). The aim and meaning of constitutions according to Thomas Paine. S. Cleary & I. L. Stabell (Ed.), *New Directions in Thomas Paine Studies* içinde (s. 195-207). Palgrave Macmillan.
- Kardeş, M.E. (2024). Cumhuriyetçi duygunun, fikrin ve kurumun varlığı ve yokluğu, M. Ertan Kardeş, Cengiz Çakmak, Arda Telli (Ed.), *Cumhuriyet Fikri ve Felsefe* içinde (s. 29-51). İstanbul Üniversitesi Yayınevi. DOI: 10.26650/B/AA23.2024.014.002

- Köktaş, M. (2019). Thomas Paine ve aydınlanma siyasal düşüncesinde devrimcilik. *An International Journal of Philosophy*, 9/4, 1097-1120. <http://dx.doi.org/10.18491/beytulhikme.1510>
- Kramnick, I. (1990). *Republicanism and bourgeois radicalism: political ideology in late eighteen-century England and America*. Ithaca and London: Cornell University Press.
- Kuklick, B. (1997). Introduction, Bruce Kuklick (Ed.), *Thomas Paine: Political Writings* içinde (s. vii-xxiv). Cambridge University Press.
- Kutlu, A. (2020). "Devrim Dünyanın Kurtuluşudur": Thomas Paine'in siyasal fikirlerinde deist inançlarının etkileri. *Doğu Batı: Deizm*, 23 (94), 105-135.
- Paine, T. (1782). *Letter to the Abbe Raynal*. Erişim adresi: <https://thomaspaine.org/works/major-works/letter-to-the-abbe-raynal.html> (30.12.2024)
- Paine, T. (1792). *Fifth edition of Paine's letters. Containing a letter to Mr Secretary Dundas, in answer to his speech on the late proclamation: together with two letters addressed to Lord Onslow, chairman of the meeting at Epsom, June 18, 1792, convened to address His Majesty on the late proclamation*. London: J. Parsons.
- Paine, T. (1802). *Letters to the citizens of the United States*. New York, Letter 1. Erişim adresi: <https://thomaspaine.org/works/major-works/to-the-citizens-of-the-united-states.html> (01.09.2024)
- Paine, T. (1997a). Common Sense. Bruce Kuklick (Ed.), *Thomas Paine: Political Writings* içinde (s. 1-47). Cambridge University Press.
- Paine, T. (1997b). Rights of Man: Part I. Bruce Kuklick (Ed.), *Thomas Paine: Political Writings* içinde (s. 57-155). Cambridge University Press.
- Paine, T. (1997c). Rights of Man: Part II. Bruce Kuklick (Ed.), *Thomas Paine: Political Writings* içinde (s. 155-265). Cambridge University Press.
- Paine, T. (2003). The debate between Sieyès and Tom Paine: From Mr Thomas Paine to M. Emanuel Syeyes, Paris, 8 July 1791, (M. Sonenscher, Çev. ve Ed.), *Political writings: Including the debate between Sieyès and Tom Paine in 1791* içinde (s. 165-66). Hackett Publishing Company, Inc.
- Paine, T. (2018). *İnsan hakları*. (M. O. Dostel, Çev.) İstanbul: İletişim Yayınları.
- Paine, T. (2021a). *Sağduyu*. (Ç. Öztekin, Çev.) İstanbul: İş Bankası Yayınları.
- Paine, T. (2021b). *Akıl çağı: gerçek ve efsanevi teoloji üzerine bir araştırma*. (A. İ. Dalgıç, Çev.). İstanbul: İş Bankası Yayınları.
- Sieyès, E. J. (2003). The debate between Sieyès and Tom Paine: The explanatory note of M. Syeyes, in answer to the letter of Mr Paine, and to several other provocations of the same sort, (M. Sonenscher, Çev. ve Ed.), *Political writings: Including the debate between Sieyès and Tom Paine in 1791* içinde (s. 166-173). Hackett Publishing Company, Inc.
- Sieyès, E. J. (2005). *Üçüncü sınıf nedir?* (İ. Birkan, Çev.) Ankara: İmge Kitabevi Yayınları.
- Yılmaz, Z. (2020). Thomas Paine'in düşüncesinde cumhuriyetçi devlet formu: Temsili sistem. Der. Armağan Öztürk, Doğançan Özsel, *Yurttaşlık ve Demokrasi* içinde (s. 295-313). Ankara: Nika Yayınevi.
- Yolsal Murteza, E. (2023). Thomas Paine'de toplumsallaşmanın sekülerleşmesi. *Felsefi Düşün: Sekülerizm, Post-Sekülerizm ve Demokrasi*, 20, 198-222.
- Whatmore, R. (2000). 'A gigantic manliness': Paine's republicanism in 1790s. S. Collini, R. Whatmore & B. Young (Ed.), *Economy, Politiy, and Society: British intellectual history* içinde (s. 135-157). Cambridge University Press.
- Wootton, D. (1994). Introduction: The republican tradition: From commonwealth to common Sense. D. Wootton (Ed.), *Republicanism, liberty, and commercial society, 1649-1776* içinde (s. 1-45). Stanford University Press.